

Motion till riksdagen

1986/87:N347

Britta Bjelle och Anna Wohlin-Andersson (fp, c)

Kollektiva sakförsäkringar

Vid sammanträde den 4 oktober 1986 behandlade regeringen frågan om kollektiv sakförsäkring. Regeringen hade i december 1984 uppdragit åt försäkringsverksamhetskommittén (FVK) att snabbutreda frågan så att tydliga regler till skydd för konsumenten och till ledning för försäkringsbolagens agerande skulle kunna ges för denna försäkringsform. Anledningen till regeringens begäran om sådan utredning var att Svenska målareförbundet hade tecknat en obligatorisk kollektiv hemförsäkring för sina medlemmar trots att tillsynsmyndigheten, försäkringsinspektionen, sagt nej till denna försäkring.

FVK avlämnade sitt betänkande (SOU 1985:34) i juni 1985. I sammanfattning uttalade FVK:s majoritet att kollektiv sakförsäkring får tecknas med automatisk anslutning med reservationsrätt, vilket innebär att medlemmarna i gruppen automatiskt blir anslutna till gruppavtalet, såvitt de inte uttryckligen reserverar sig vid avtalets ingående eller senare anmäler sitt utträde. Förslaget stöddes av knappast möjliga majoritet inom kommittén. Fyra av FVK:s nio ledamöter reserverade sig när det gällde frågan om anslutningsform och uttalade att endast grupp sakförsäkring med individuell anslutning bör tillåtas. Efter sedvanlig remissbehandling förväntades att finansdepartementet skulle förelägga riksdagen ett lagförslag i frågan, men så blev inte fallet.

Vid ovannämnda sammanträde i april 1986 uttalade regeringen att ingen särskild lagstiftning erfordrades och lämnade bl. a. följande motiveringar för sitt ställningstagande.

Regeringen finner att det nu framlagda utredningsmaterialet visar att obligatorisk grupp sakförsäkring – med hänsyn främst till risken för dubbel-försäkring och därmed förknippade kostnader för den enskilde – kan stå i strid med det krav på sundhet som gäller för försäkringsväsendet.

Regeringen delar uppfattningen att det däremot inte finns något generellt hinder mot grupp sakförsäkringar med reservationsrätt. Regeringen utgår därvid från att framtida försäkringar av sådant slag kommer att hanteras på ett sätt som ligger i linje med vad kommittén har uttalat i kostnadsfrågan liksom i fråga om information och villkorsutformning.

Mot nu angiven bakgrund finner regeringen det för närvarande inte nödvändigt att föreslå särskilda lagregler om framtida grupp sakförsäkringar.

Regeringen utgår från att berörda myndigheter kommer att bevaka utvecklingen på försäkringsmarknaden i konkurrenshänseende och vid behov vidta de åtgärder som befinns lämpliga.

Regeringen avser att återkomma till frågan om grupp försäkring i samband med behandlingen av FVK:s betänkande (SOU 1986:8) Soliditet och skälighet i försäkringsverksamheten. I det nämnda betänkandet behandlas bl. a. den s. k. skälighetsprincipen, vars tillämpning på grupp försäkring även har berörts i betänkandet Grupp försäkring. Regeringen ämnar sålunda att senare ta slutlig ställning till kommitténs överväganden i fråga om grupp sak försäkring.

Sedan regeringsbeslutet fattats har två stora fackförbund, Kommunalarbetsförbundet och Statsanställdas förbund, med tillsammans ca 800 000 medlemmar beslutat att via de lokala avdelningarna teckna kollektiv hemförsäkring med reservationsrätt. Ett kommunalt bostadsföretag, Mimer i Västerås, har för sina hyresgästers räkning tecknat motsvarande försäkring. Av pressuppgifter framgår att ytterligare fackförbund allvarligt överväger att teckna kollektiv hemförsäkring och att även de lokala verkstadsföreningarna vid Volvo och ASEA har planer på att teckna sådan försäkring.

Det är alldeles klart att de aktiviteter som nu pågår när det gäller kollektiv hemförsäkring håller på att skapa kaos på denna del av försäkringsmarknaden. Nästan alla hushåll har redan en hemförsäkring men blir ändå påförda ytterligare en hemförsäkring och får börja betala premie för den om de inte ser till att den blir uppsagd. I många hushåll gäller dessutom att inte bara en utan flera kollektiva försäkringar har tecknats för hushållets räkning. För exempelvis hushåll som är hyresgäster hos Mimer i Västerås kan det säkert bli så att för samma hushåll tecknas tre eller fyra försäkringar utan att någon har frågat de boende om vilka önskemål de har i fråga om hemförsäkring. Ty i detta bostadsbestånd på 13 000 lägenheter är sannolikheten hög att det finns familjer där flera hushållsmedlemmar tillhör någon av de för kollektiv hemförsäkring aktuella fackklubbar inom ASEA. Kommunal och Statsanställdas förbund.

Redan i dag finns förmodligen en stor mängd hushåll som har och betalar för fler än en hemförsäkring. Det har därmed uppkommit den situation "med dubbelförsäkring och därmed förknippade kostnader för den enskilde" som regeringen enligt ovanstående citat avser. Antalet hushåll med fler än en försäkring kommer att öka ju fler fackförbund och hyresföretag som tecknar kollektiva hemförsäkringar. Förutom att dubbelförsäkring innebär orättvisor när det gäller premiebetalningen leder förhållandet till ökade kostnader vid skadehanteringen. När flera försäkringar och försäkringsbolag är inblandade i en och samma skada betalas ersättningen till konsumenten av det bolag till vilket skadan anmälts. Detta bolag vänder sig därefter till övriga inblandade försäkringsbolag och begär att de skall stå för sin del av skadan. Det uppkommer alltså en omfattande kravhantering mellan bolaget som inte är till någon nytta för den skadelidande, men kostar pengar för försäkringsbolagen och därför i slutändan kommer att belasta premieuttaget.

Vidare leder ett utbrett dubbelförsäkringsförhållande till en orättvis skadekostnadsfördelning mellan försäkringsbolagen, vilket får till följd att konkurrensförhållandena påverkas på ett osunt sätt. Det vanliga torde vara att en skada som berör hemförsäkringen anmäls till det försäkringsbolag i vilket hushållet ursprungligen, genom en aktiv åtgärd, tecknat hemförsäkring. Det är emellertid inte givet att detta bolag har möjlighet att konstatera

om för hushållet också gäller en kollektiv hemförsäkring. Frågor på skadeanmälan om kollektiv hemförsäkring kan besvaras felaktigt därför att man inte är medveten om eller glömt att man har en sådan försäkring. Eller så kan frågan medvetet lämnas obesvarad därför att den skadelidande anser att uppgiften berör den personliga integriteten och därmed är hans ensak. I många skadefall kommer därför skadekostnaden att drabba försäkringsbolagen på ett orättvist sätt beroende på att inte alla bolag som fått premiebetalning från hushållet deltar i utbetalningen av skadekostnaderna. Troligen kommer den kollektiva hemförsäkringen ofta att få karaktären av sekundärförsäkring i de fall dubbelförsäkring föreligger och därigenom undslippa en väsentlig del av den skadekostnad som den rätteligen borde bära. Bolag med stora marknadsandelar inom kollektiv hemförsäkring får därigenom orättmätiga konkurrensfördelar, vilket rimligen måste bedömas stå i strid med sundhetskravet inom försäkringsväsendet.

Den individuellt tecknade hemförsäkringen har sedan länge varit konstruerad som en odelbar paketförsäkring omfattande både villabyggnaden och familjens lösöre med den adekvata benämningen villahemförsäkring. Som alla förstår är detta en kostnadsbesparande och rationell försäkringsuppläggning genom att försäkringstagaren i ett försäkringsbrev och ett försäkringsvillkor får alla nödvändiga uppgifter om hur villan och dess innehåll är försäkrad. Kollektiv hemförsäkring tecknad för medlemmar i fackförbund får i detta sammanhang ytterligare en feldimension. Förutom att många påförs flera identiska försäkringar får villahushållen en produkt som bara täcker ungefär en tredjedel av sakförsäkringsbehovet, nämligen lösöret. Den som accepterar den kollektiva hemförsäkringen måste alltså försäkra byggnaden på annat sätt och dess värde på ett sätt som i längden leder till en högre försäkringskostnad, eftersom det nu blir nödvändigt att till hushållet distribuera två försäkringskrav och två försäkringsvillkor och tillämpa två modeller för premieavisering.

Vid individuell sakförsäkring tillämpas en relativt långt driven premiedifferentiering. I Folksam's fackliga grupp-hemförsäkringar föreligger ingen avgiftsskillnad mellan stora och små hushåll, mellan storstad och glesbygd eller mellan dem som har ett bohag av mycket högt värde och dem vilkas bostad har ett ringa värde. Hemförsäkringspremien i Länsförsäkringsbolagen har visat sig variera mellan 75 och 1 230 kr., dvs. spännvidden är 1:16.

I den av riksdagen antagna proposition 1984/85: 77 anför departementschefen att premier bör differentieras med hänsyn till påtagliga riskskillnader. Vid skälighetsprincipens införande uttalade också dåvarande departementschefen att skälighetsprincipen förutsatte en uppdelning av försäkringsbeståndet i riskgrupper. Det har gjorts gällande att skälighetsprincipen bara gäller dem som tecknar försäkring enskilt. Då gruppen i sig själv står som försäkringstagare skulle därför kravet på att försäkringspremierna skall vara skäligt avvägda inte vara tillämpligt på de avgifter som de enskilda medlemmarna har att erlägga för grupp-försäkringen.

Ett sådant synsätt är enligt vår mening formalistiskt och försäkringsmässigt helt fel och får inte undantränga den grundläggande tanken i skälighetsprincipen att olika riskgrupper i rimlig omfattning skall bära sina kostnader.

Ett kringgående av skälighetsprincipen genom att via grupp-försäkring

eliminera välmotiverade prisdifferenser måste anses strida mot en sund utveckling av försäkringsväsendet. Gruppförsäkringen skall vara till nytta och fördel för den enskilde medlemmen och därför måste de principer för prissättning som gäller när försäkringen tecknas enskilt också beaktas när försäkring tecknas på annat sätt. De enskilda gruppmedlemmarna bör därför anses vara försäkringstagare och alltså får försäkringsbolaget inte åsidosätta skälighetsprincipen vid konstruktion av gruppförsäkring. De avsevärda riskskillnaderna inom hemförsäkring leder uppenbarligen till att en försäkrad belastas med kostnader för sådana försäkrade för vilka det förväntade skadebeloppet är väsentligt högre än för hans eget försäkringsskydd. Avsaknaden av avgiftsdifferentiering står därigenom i klar strid med en sund utveckling av försäkringsväsendet. Än tydligare än vid hemförsäkring skulle detta komma att framstå om en liknande gruppförsäkringslösning infördes på personbilförsäkringsområdet, inom vilket skillnader i premier bl. a. till följd av bonussystemet är än mer markant.

För gruppförsäkringar på konsumentförsäkringsområdet gäller inte konsumentförsäkringslagen och dess grundprinciper. Så t. ex. får konsumentförsäkringslagens bestämmelser om att en konsument skall erhålla information om premier och andra försäkringsvillkor innan en försäkring tecknas, inte någon mening, eftersom villkoren redan är uppgjorda mellan organisationen och försäkringsbolaget. Den enskilde konsumenten får följaktligen aldrig tillfälle att avgöra om villkoren passar honom eller henne. Inte heller kan konsumentförsäkringslagens bestämmelser åberopas som stöd för den enskildes rätt att under avtalstiden säga upp försäkringen om försäkringsbehovet ändras eller bortfaller.

Regeringen har satt sin lit till att försäkringsinspektionen (FI) och konsumentverket (KOV) skall kunna övervaka utvecklingen på ett tillfredsställande sätt. Det måste emellertid konstateras att utvecklingen har löpt i väg på ett helt okontrollerat sätt. KOV har visserligen drivit en uppmärksam kampanj som dock inte berör något av här berörda kärnproblem utan den formella frågan om hur betalning skall ske: från den enskilde gruppmedlemmen till försäkringsbolaget eller från gruppföreträdaren/facket till försäkringsbolaget. Men det är inte lätt för myndigheter att agera när inga egentliga riktlinjer finns angivna för deras bedömning. Det enda regeringen sagt är att obligatorisk kollektiv sakförsäkring inte får förekomma.

Mot bakgrund av de ovan anförda inskränkningarna i individens rätt att själv välja försäkring och de ovan redovisade svårigheterna med grupp-sakförsäkring borde äkta grupp-sakförsäkringar på konsumentförsäkringsområdet inte tillåtas eftersom de strider mot så många viktiga principer, i synnerhet som de också faller utanför konsumentförsäkringslagens reglering.

Det har emellertid framhållits att grupplösningar ibland kan vara förenade med vissa fördelar för de försäkrade konsumenterna, såsom lägre förvaltningskostnader och därigenom även lägre genomsnittspremie. Om det på grund härav anses att gruppförsäkringar bör få utvecklas, torde följande krav på sådana försäkringsavtal böra ställas. Den enskilde gruppmedlemmen bör endast kunna anslutas till försäkringen genom en klar och uttalad viljeförklaring. För att ett avstående från försäkringen skall få en reell betydelse bör

också krävas att den medlem som ansluter sig till försäkringen själv erlägger en avgift för sitt försäkringsskydd, samt att regler skapas som gör att de viktigaste principerna för en sund utveckling av försäkringsväsendet beaktas vid utformningen av grupp sakförsäkringar.

Mot. 1986/87
N347

Hemställan

Mot bakgrund av ovanstående hemställs

att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning angående kollektiva hemförsäkringar i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 23 januari 1987

Britta Bjelle (fp)

Anna Wohlin-Andersson (c)